

Kraków, 20 Lipca 2023 r.

**prof. dr hab. Krzysztof Wach**

*profesor nauk społecznych*

*doktor habilitowany nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia*

*specjalizacja naukowa: biznes międzynarodowy, ekonomia międzynarodowa, przedsiębiorczość*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa

Instytut Ekonomii

Katedra Handlu Zagranicznego

ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków

## **Recenzja rozprawy doktorskiej**

**Pana mgr. Michała Prusinowskiego**

**pt. „Proces wyborczy a nierówności ekonomiczne w Stanach Zjednoczonych w latach 1970-2020”**

napisanej pod kierunkiem dr. hab. Tomasza Bernata, prof. US

w Uniwersytecie Szczecińskim

w ramach dyscypliny ekonomia i finanse

### **1. OPINIA OGÓLNA**

---

Podstawą sporządzenia recenzji jest w zakresie formalnym pismo z dnia 1 czerwca 2023 r. Przewodniczącej Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego Pana dr. hab. Stanisława Hońko, prof. US oraz uchwała tamtejszej Rady z tego samego dnia, a w zakresie merytorycznym ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.) oraz Uchwała nr 85/2021 Senatu Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 29 września 2021 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowań w sprawie nadania stopni naukowych w Uniwersytecie Szczecińskim.

Przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska przygotowana przez Pana mgr. Michała Prusinowskiego wpisuje się w nurt badań nad międzynarodową ekonomią polityczną oraz ekonomią międzynarodową. Recenzowana rozprawa doktorska jest opracowaniem, które w mojej opinii należy ocenić **pozytywnie**.

## 2. OCENA MERYTORYCZNA

---

Ocena merytoryczna dysertacji doktorskiej została sporządzona z uwzględnieniem sześciu kryteriów, tj.:

1. Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie,
2. Zastosowana metodyka badawcza,
3. Wykorzystana literatura przedmiotu,
4. Struktura pracy,
5. Szczegółowa ocena poszczególnych części rozprawy,
6. Język i formalna strona rozprawy.

### 2.1. Tytuł i znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Temat badawczy podjęty przez Doktoranta jest ważny, ponieważ nierówności ekonomiczne są jednym z najpoważniejszych wyzwań społecznych współczesnego świata. Badanie związku między procesem wyborczym a nierównościami ekonomicznymi w kontekście Stanów Zjednoczonych jest istotne, ponieważ wybory polityczne odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu polityki gospodarczej i społecznej kraju. Zrozumienie wpływu procesu wyborczego na nierówności ekonomiczne może pomóc w formułowaniu lepszych polityk redystrybucyjnych i tworzeniu bardziej sprawiedliwego społeczeństwa.

Podjęta problematyka badawcza jest adekwatna na rozprawę doktorską, ponieważ jest to kompleksowe i interdyscyplinarne badanie, które wymaga dogłębnego zrozumienia zarówno dziedziny ekonomii, jak i nauk politycznych. Analiza wpływu procesu wyborczego na nierówności ekonomiczne w długim okresie czasu, obejmującym lata 1970-2020, pozwala na uchwycenie ewolucji politycznych i społecznych czynników wpływających na nierówności. Badanie to wymaga przeprowadzenia kompleksowej analizy danych, wykorzystania odpowiednich metod statystycznych i teoretycznych oraz dokładnego zrozumienia kontekstu politycznego i ekonomicznego Stanów Zjednoczonych.

Problem badawczy dotyczący związku między procesem wyborczym a nierównościami ekonomicznymi w Stanach Zjednoczonych w latach 1970-2020 jest nowatorski i oryginalny ze względu na kilka czynników. Po pierwsze, analiza długookresowa, obejmująca tak szeroki zakres czasowy, pozwala na zidentyfikowanie tendencji i trendów w związku między wyborami a nierównościami ekonomicznymi. Po drugie, skoncentrowanie się

na Stanach Zjednoczonych, które są jednym z największych i najważniejszych gospodarek świata, przynosi nowe spojrzenie na ten problem, uwzględniając unikalne aspekty amerykańskiego systemu politycznego i społecznego. Po trzecie, zastosowanie interdyscyplinarnego podejścia, łączącego ekonomię, nauki polityczne i statystykę, przyczynia się do nowatorskiego podejścia do analizy i zrozumienia związku między procesem wyborczym a nierównościami ekonomicznymi.

Należy podkreślić, że praca jest interdyscyplinarna, co jest z jednej strony jej zaletą, ale i wadą. Praca łączy o najmniej dwie dyscypliny naukowe – ekonomię i finanse oraz nauki o polityce i administracji. Pracę można osadzić w głównym nurcie badawczym ekonomii politycznej, czy międzynarodowej ekonomii politycznej, która jest rozwijana na styku ekonomii i politologii.

**Konkluzja cząstkowa:** Wybór tematyki należy uznać za ważny i uzasadniony, nadający się na problematykę badawczą pracy doktorskiej. Doktorant przeprowadził proces badawczy w sposób właściwy, a samą pracę można z pewnością uznać za oryginalną i nowatorską.

## **2.2. Zastosowana metodyka badawcza (założenia, cele, hipotezy, metody)**

W ocenie każdej pracy kwalifikacyjnej, w tym pracy doktorskiej, najważniejsze wydają się być kwestie metodologiczne (odnoszące się do ogólnej **metodologii nauk**) oraz metodyczne (odnoszące się do przyjętej **metodyki badawczej**). To one świadczą o warsztacie badawczym każdego doktoranta, czy habilitanta. To właśnie kwestie metodologiczne i metodyczne determinują, czy dana praca może być uznana za pracę naukową, oraz ukazują wartość każdej pracy, stąd ocena tych kwestii w każdej recenzji powinna być pogłębiona.

### **Cel dysertacji**

Jak podano (s. 10, s. 121) cel ocenianej pracy doktorskiej jest następujący:

„Za cel badań przyjęto zbadanie możliwości oddziaływania na politykę gospodarczą państwa przez finansowe zaangażowania osób fizycznych i prawnych w procesy wyborcze oraz wskazanie odpowiedzi na pytanie czy ewentualne konsekwencje tego zjawiska znajdowały przełożenie na poziom nierówności ekonomicznych w Stanach Zjednoczonych.”

Zakładam, że „celem badania nie było badanie” tylko identyfikacja lub weryfikacja pewnych zakładanych zależności. Wychodząc z ortodoksji metodologicznej celem badania

nie powinna być ani analiza, ani zbadanie, czy przebadanie. Ta pierwsza to metoda, a ta druga to immanentny *per se* atrybut czynnościowy każdego procesu badawczego. Uważam, że cel (główny) recenzowanej dysertacji powinien brzmieć inaczej np. weryfikacja związku X z Y lub weryfikacja oddziaływania X na Y (np. „weryfikacja oddziaływania finansowego zaangażowania osób fizycznych i prawnych w procesy wyborcze na poziom nierówności ekonomicznych w USA”). Niemniej uważna lektura całości opracowania pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zakładany cel, choć nie do końca poprawny, został osiągnięty przez Doktoranta. Szkoda, że Doktorant nie postawił celów szczegółowych, jak to ma miejsce w poważniejszych opracowaniach naukowych. Można było tutaj przyjąć zasadę jeden cel szczegółowy na jeden rozdział, lub uporządkować cele szczegółowe zgodnie z ich charakterem na poznawcze, teoretyczne i praktyczne lub według innej klasyfikacji na teoriopoznawcze, metodyczne, empiryczne, praktyczne (w wypadku rozpraw wdrożeniowych).

### **Hipotezy badawcze**

Doktorant postawił hipotezę główną i cztery hipotezy szczegółowe (pomocnicze):

<b>Hipoteza główna</b>	
H:	Proces wyborczy Stanów Zjednoczonych pozwala osobom fizycznym i prawnym na finansowe wsparcie działalności politycznej, a tym samym umożliwia wykorzystanie przewagi ekonomicznej do promowania określonych koncepcji polityki gospodarczej, w konsekwencji prowadząc do pogłębienia nierówności ekonomicznych. (s. 10, s. 121)
<b>Hipotezy szczegółowe</b>	
H1:	W latach 1970-2020 w Stanach Zjednoczonych nastąpił wzrost koncentracji agregatów dochodu i majątku na rzecz górnych percentyli struktury dystrybucji, powodując wzrost nierówności ekonomicznych. (s. 11, s. 122)
H2:	Zmiany w zakresie podatków i transferów w latach 1970-2020 (H2a) przyczyniły się do obniżenia efektywności redystrybucji w Stanach Zjednoczonych i (H2b) spowodowały zwiększenie udziałów górnych percentyli struktury dystrybucji w agregatach dochodu i majątku. (s. 11, s. 122)
H3:	Zmiany regulacji prawnych finansowania federalnych kampanii wyborczych w Stanach Zjednoczonych spowodowały zwiększenie możliwości finansowania kampanii wyborczych w zakresie ilościowym i podmiotowym, co przełożyło się na wzrost wartości finansowania w ujęciu wydatkowym w latach 1975-2020. (s. 11, s. 122)
H4:	Zmiana struktury finansowania federalnych kampanii wyborczych w ujęciu źródłowym w Stanach Zjednoczonych w latach 1975-2020 pogłębiła uzależnienie kandydatów federalnych od osób fizycznych i prawnych o wysokich wartościach wydatków. (s. 11, s. 122)

Mam tutaj kilka uwag krytycznych dotyczących hipotez i ich weryfikacji. W mojej opinii właściwym sposobem weryfikacji hipotez są metody empiryczne, w ramach których na szczególną uwagę zasługują metody ilościowe. Stoję na stanowisku, że hipotez nie da zweryfikować (potwierdzić lub odrzucić) na podstawie analiz teoretycznych, przeglądu literatury, czy nawet obserwacji danych zastanych (statystyki opisowe). Badania jakościowe – według mnie – zamiast hipotez powinny stawiać pytania badawcze, a jako wnioski pewne propozycje teoretyczny, czy też hipotezy, które będą następnie weryfikowane w badaniach ilościowych. Związek dwóch zmiennych ze sobą wymaga mocnej weryfikacji statystycznej czy modelowania ekonometrycznego. Szkoda też, że Doktorant nie zdecydował się na dynamiczny model panelowy, co jest chyba standardem w badaniach nad nierównościami ekonomicznymi – nierównościami dochodowymi, czy nierównościami majątkowymi (we współczesnych badaniach ekonomicznych).

Przechodząc do uwag szczegółowych: Hipoteza H1 można potwierdzić obserwując dane zagregowane dla całej gospodarki, czyli metodą empiryczną. Jest to zatem prosta hipoteza wynikające jedynie z obserwacji danych statystycznych i nie wymaga weryfikacji, jest opisem rzeczywistości

Hipoteza H2 jest hipotezą przyczynowo-skutkową a do jej weryfikacji potrzebujemy odpowiednich metod ilościowych (np. regresja). Warto zwrócić uwagę, że *de facto* są tutaj dwie hipotezy, jak je nazywam H2a oraz H2b. Doktorant weryfikuje tę hipotezę tylko przy obserwacji różnych danych – tj. osobno w badanych okresie analizuje zmiany podatków i transferów rządowych, a osobno politykę redystrybucyjną i zagregowany dochód i majątek obywateli. Nie jestem przekonany, że zarówno Medicare, jak i Medcover, a także świadczenie emerytalne i pozostałe świadczenia w zakresie zabezpieczenia społecznego są transferami rządowymi. Część tych wydatków powstała na podstawie odprowadzonych wcześniej składek, czyli oczywistym jest że są wyższe w wypadku osób lepiej zarabiających, na tej podstawie nie można wyciągać wniosków o wysokich transferach rządowych dla 1% najlepiej zarabiających. Sam Doktorant ma tego świadomość pisząc (s. 174):

„Grupa Social Security określa dwie kategorie ubezpieczeń społecznych: świadczenia emerytalne Social Security i pozostałe świadczenia Social Security. Pozostałe transfery rządowe, a więc druga z wymienionych grup, zawiera dwie nadrzędne kategorie: świadczenia finansowe i świadczenia niefinansowe. Drugie z wymienionych uwzględniają istotne dla ostatecznych wniosków programy Medicaid i Medicare, pomimo, iż wskazane świadczenia **nie stanowią części działań transferowych** realizowanych przez rząd federalny”.

Ale komentując (s. 182-183) wykresy 4.3.3.1., 4.3.3.2. oraz 4.3.3.3. Doktorant już pomija ten fakt i wyciąga wniosek (s.184):

„Do końca badanego okresu najubożsi Amerykanie korzystali zatem na pozostałych transferach rządowych mniej niż ci znajdujący się w górnych 50% struktury dystrybucji.”

Zdanie to co do zasady jest prawdziwe, ale pomija złożoność sprawy i uważam, że takie wnioskowanie nie do końca jest uprawnione tzn. trudno jest dowieść zależności przyczynowo-skutkowe.

Podobne zastrzeżenia mam do hipotez H3 oraz H4, to znaczy w mojej opinii przyczynowość należałoby wykazać nie „na oko”, ale w sposób weryfikowalny empirycznie przy zastosowaniu odpowiednich zmiennych i testów statystycznych lub modelowania ekonometrycznego typowego dla dyscypliny ekonomia i finanse.

Moje największe zastrzeżenie dotyczy jednak weryfikacji hipotezy głównej. Jest ona weryfikowana na podstawie uprzedniej weryfikacji czterech hipotez pomocniczych, wg schematu (s. 123): jeśli potwierdzimy odrębnie H1 oraz H2 (pierwszy wymiar badawczy) oraz odrębnie H3 oraz H4 (drugi wymiar badawczy) to możemy przyjąć hipotezę główną H, bowiem hipoteza ta daleko wykracza poza hipotezy pomocnicze. Co więcej, część tej hipotezy nie wymaga żadnej weryfikacji, jest bowiem prawdziwa i wynika z przepisów prawa („Proces wyborczy Stanów Zjednoczonych pozwala osobom fizycznym i prawnym na finansowe wsparcie działalności politycznej ...”). Nie do końca przekonuje mnie zatem sposób weryfikacji zaproponowany przez Doktoranta.

Dokonując przeglądu podręczników z zakresu metodologii nauk społecznych Ewa Narkiewicz-Niedbalec zauważa, że część metodologów dopuszcza takie wnioskowanie<sup>1</sup>, nie na podstawie metod ilościowych, ale na podstawie szeroko rozumianych badań empirycznych, dopuszczalne są hipotezy nawet w badaniach jakościowych, eksperymentach, czy w analizie krytycznej stosowanej np. przez szkołę ekonomii radykalnej będącą poza głównym nurtem badań ekonomicznych. Można wyobrazić sobie nieilościową weryfikację hipotezy a jednocześnie będącą empiryczną weryfikacją. Np. spotykamy to w ekonomii eksperymentalnej. Warto również zwrócić uwagę np. na badania noblistki Elinor Ostrom, amerykańskiej ekonomistki specjalizująca się w **ekonomii politycznej**. Dysertacja doktorska i badania Doktoranta wpisują się w całości w ten nurt, stosuje on zatem narzędzia badawcze

---

<sup>1</sup> E. Narkiewicz-Niedbalec, *Rozumienie hipotezy w słownikach i podręcznikach z zakresu nauk społecznych*, „Relacje. Studia z Nauk Społecznych”, 2016, nr 1, s. 111-126.

właściwe dla swojego nurtu badawczego. W ekonomii występuje olbrzymi pluralizm metodologiczny – są i teoretycy (np. historia myśli ekonomicznej), i ilościowcy (np. ekonometria) i umiarkowani empirycy (badacze dostępnych danych, nie zawsze kompletnych).

Oprócz powyższych uwag krytycznych są także mocne strony podejścia zaproponowanego przez Doktoranta. Rozdział metodyczny prowadzi czytelnika za rękę krok po kroku wyjaśniając przyjęte założenia i procedury badawcze w sposób klarowny, przejrzysty, i przede wszystkim bardzo rzetelnie opisany.

### **Metody badawcze**

Doktorant zastosował trzy główne metody badawcze, a mianowicie (i) analizę i krytykę piśmiennictwa naukowego; (ii) analizę dokumentów źródłowych, w tym wypadku aktów prawnych; (iii) analizę danych zastanych – wtórnych danych statystycznych.

Doktorant zastosowane metody badawcze dzieli na ogólne i szczegółowe. Wśród nich należy wymienić (s. 128-):

- metoda *desk research*,
- metodologia DINA (m.in. indeks Giniego, metoda udziału grup percentylowych,
- klasyczna metoda badania dokumentów (typowa dla nauk prawnych, historycznych, politologicznych, a także ekonomicznych np. integracja europejska),
- metoda opisu statystycznego (prosty opis zastanych danych statystycznych i wyciąganie wniosków na tej podstawie),
- metoda dedukcji do weryfikacji hipotezy głównej.

W mojej ocenie metody są dobrane trafnie, a co więcej są bardzo szczegółowo opisane w dysertacji. Dobrze, że Doktorant zdecydował się na odrębny rozdział metodyczny, fakt ten należy traktować zdecydowanie *in plus*.

W mojej ocenie praca jest napisana głównie z perspektywy **ekonomii politycznej** (ang. *political economy*), a zatem ekonomii postrzeganej przez pryzmat nauk o polityce (nauk o polityce i administracji). Ekonomia polityczna to obszar badań zajmujący się interakcją sił politycznych i gospodarczych, w centrum zainteresowań których znajdują się kwestie dobrobytu (bogactwa i biedy) ludzi oraz ich związku z zachowaniami państwa i interesami korporacyjnymi w różnych częściach świata. Ekonomia polityczna jest zatem *per se* interdyscyplinarna łącząca wiele nauk społecznych, głównie politologię, ekonomię,

socjologię, geografię. Stąd też instrumentarium badawcze jest bardziej **typowe dla nauk społecznych** (a nawet nauk humanistycznych), niż dla tradycyjnych nauk ekonomicznych – głównie ekonomii (ekonomii i finansów).

**Konkluzja cząstkowa:** Kwestie metodologiczne oraz metodyczne recenzowanej pracy doktorskiej mają swoje mankamenty, ale można je ocenić pozytywnie. Doktorant wykazał się umiejętnością poprawnego stosowania warsztatu badawczego, co jest ważne dla badań naukowych.

#### **2.4. Wykorzystana literatura przedmiotu**

Końcowy wykaz bibliografii obejmuje 450-500 pozycji literaturowych (w monografie, rozdziały w monografiach, artykuły naukowe). Dodatkowo uwzględniono około 150-200 innych dokumentów źródłowych (raporty, akty prawne, artykuły prasowe, strony internetowe). Jest to znaczący zasób wiedzy, który świadczy o staranności i gruntowności badań przeprowadzonych w ramach tej rozprawy.

Warto zauważyć, że zdecydowana większość pozycji literaturowych jest w języku angielskim. To ważne, ponieważ język angielski jest obecnie lingua franca w dziedzinie nauki, umożliwiając globalny dialog i wymianę informacji. Obecność dużej liczby anglojęzycznych publikacji w bibliografii stanowi atut, ponieważ umożliwia dostęp do szerokiego spektrum badań i opinii naukowych z różnych krajów i regionów. Co ważne Doktorant wykorzystuje także najnowszą literaturę przedmiotu opublikowaną w ostatnich 5 latach.

Pod względem jakościowym, literatura została prawidłowo dobrana, co jest istotne dla wiarygodności i rzetelności pracy naukowej. Wykaz obejmuje relatywnie bogaty zestaw publikacji, które reprezentują różnorodne perspektywy, teorie i metody badawcze związane z tematyką rozprawy.

**Konkluzja cząstkowa:** Bibliografia jest dobrana poprawnie, jest odpowiednio zróżnicowana i aktualna.

#### **2.3. Struktura pracy**

Recenzowana rozprawa łącznie z aneksami liczy 288 strony (w tym sam tekst dysertacji zawarto na 251 stronach tj. na s. 8-259 bez spisu treści, wykazu użytej bibliografii) i



w zasadzie nie odbiega od przyjętych standardów (standardowa praca doktorska w języku polskim liczy od 180 do 240 stron).

Praca składa się z sześciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Pierwsze dwa rozdziały to swoistego rodzaju tło teoretyczne dla całości pracy. Rozdział trzeci ma charakter metodyczny. Z kolei kolejne dwa rozdziały zawierają wyniki analiz przedmiotowych. Rozdział szósty można również zaliczyć do rozdziałów empirycznych, gdyż zawiera podsumowanie wyników empirycznych. Struktura pracy jest konwencjonalna, odpowiada zwyczajowo przyjętej zasadzie „**teoria – metoda – empiria – dyskusja i wnioski**”. Choć brakuje mi dyskusji naukowej w końcowej części doktoratu, głównie w dwóch rozdziałów (Rozdz. 4. oraz 5., ale także rozdz. 6.).

Podoba mi się powtarzalny układ rozdziałów, np. wprowadzający *Przedmiot analizy* w częściach 4.1.1., 4.2.1., 4.3.1., 5.1.1., 5.2.1., 5.3.1. Każdy rozdział zawiera krótkie wprowadzenie na temat jego zawartości (rozdz. 1 na s. 16, rozdz. 2 na s. 71, rozdz. 3 na s. 120, rozdz. 4 na s. 144, rozdz. 5 na s. 187, rozdz. 6 na s. 236).

**Konkluzja cząstkowa:** Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, a proporcje między obiema częściami są właściwe. Wewnętrzna struktura pracy jest konwencjonalna.

## 2.5. Szczegółowa ocena poszczególnych części rozprawy

**Rozdział 1.** (*Nierówności ekonomiczne*, s. 16-69, tj. 53 strony) jako pierwszy z rozdziałów teoretycznych przedstawia kluczowe pojęcia związane z nierównościami w sferze ekonomicznej. Skupia się na dochodach, majątku oraz dystrybucji w kontekście historycznym i współczesnym. Omawiane są różne koncepcje i metody pomiaru nierówności ekonomicznych, a także źródła informacji na ten temat. Charakteryzuje współczesne nierówności dochodowe i majątkowe na skalę światową. Następnie analizuje przyczyny wzrostu nierówności ekonomicznych, zarówno z teoretycznego, jak i empirycznego punktu widzenia, uwzględniając czynniki gospodarcze, społeczne i polityczne. Ten rozdział stanowi ważny fundament dla dalszych badań, a tematyka nierówności ekonomicznych jest istotna dla dysertacji, ponieważ ma związek z analizowanym procesem wyborczym oraz pomaga zrozumieć, jakie czynniki w ujęciu teoretycznym wpływają na nierówności społeczno-gospodarcze w Stanach Zjednoczonych.

**Rozdział 2.** (*Proces wyborczy*, s. 71-119, tj. 48 stron) jako drugi z rozdziałów teoretycznych skupia się na teoretycznym przedstawieniu procesu wyborczego w kontekście systemu politycznego. Omawia różne typologie systemów politycznych, w tym demokracje bezpośrednie, pośrednie i liberalne, oraz proces decyzyjny w demokracjach liberalnych. Regulacje wyborcze i systemy wyborcze są również przedstawione w tym rozdziale, a także współczesne formy kampanii wyborczych i finansowanie ich. Tematyka tego rozdziału – w mojej ocenie – niekoniecznie musiała być w takim stopniu uwzględniona w dysertacji, ponieważ ma charakter politologiczny, a nie ekonomiczny (zawiera treści typowe dla nauk o polityce i administracji).

Rozprawa kończy się zakończeniem (s. 202-210), wykazem użytej bibliografii oraz trzema aneksami technicznym zawierającym wartości miar statystyki opisowej (s. 234-235), wyniki testu Hausmana (s. 236) i kompletne wyniki modelu regresji liniowej (s. 237-248). Streszczenie rozprawy w języku angielskim znajduje się na końcu pracy.

**Rozdział 3.** (*Metodologia*, s. 120-143, tj. 23 strony) jest rozdziałem metodycznym i przedstawia szczegółowy opis zastosowanej w dysertacji metodyki badawczej. Tytuł tego rozdziału jest niepoprawny z dwóch względów, po pierwsze nie należy mylić metodologii z metodyką badawczą (w języku polskim te pojęcia nie są tożsame, inaczej niż w języku angielskim), a po drugie jest zbyt ogólny, brak dookreślenia (w mojej opinii tytuł tego rozdziału powinien brzmieć: *Metodyka badania wpływu procesu wyborczego na nierówności ekonomiczne ...*). **Metodologia** to ogólna nauka o metodach, natomiast **metodyka badawcza** to zastosowanie owej metodologii w rozwiązywaniu konkretnego problemu badawczego. Jak pisze Wojciech Czakon „Przez metodologię rozumie się naukę o metodach, która ....” (s. 10) i dalej „Najbardziej aplikacyjne znaczenie przypisuje się pojęciu metodyka, która oznacza sposób podejścia standardowy dla każdego ze szczegółowych obszarów badań” (s. 11)<sup>2</sup>. Zatem tytuł tego rozdziału jest błędny i należałoby go poprawić.

Rozdział omawia konstrukcję badań własnych, przedstawiając ramowy schemat i strukturę badań. W rozdziale zawarte są także informacje dotyczące okresu badawczego, co ma kluczowe znaczenie dla zrozumienia kontekstu analizy danych. Metody badawcze są podzielone na ogólne i szczegółowe, obejmujące różne aspekty analizy danych, takie jak pozyskanie danych, opracowanie i analiza, a także weryfikacja głównej hipotezy badawczej.

---

<sup>2</sup> W. Czakon, *Wstęp*, [w:] *Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu*, wyd. III rozsz., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2015, s. 10-11.

Rozdział ten jest kluczowy w całej dysertacji, ponieważ precyzyjnie przedstawia, w jaki sposób przeprowadzone zostaną badania, jakie metody i źródła danych będą użyte. Wszystkie te informacje są istotne dla rzetelnego i wiarygodnego analizowania wpływu procesu wyborczego na nierówności ekonomiczne w Stanach Zjednoczonych w badanym okresie. Brakuje jednak opisu planowanych technik analizy danych oraz wzmianki o ewentualnych ograniczeniach metodycznych, co warto uwzględnić, aby lepiej zrozumieć wiarygodność wyników badań.

**Rozdział 4.** (*Nierówności ekonomiczne w Stanach Zjednoczonych*, s. 144-186, tj. 42 strony) jako pierwszy z rozdziałów analityczno-empirycznych skupia się na analizie różnych aspektów nierówności ekonomicznych w kraju. Rozdział składa się z trzech głównych wątków badawczych. W podrozdziale 4.1 przedstawione są nierówności dochodowe i ich dynamika, analizując strukturę dochodu narodowego oraz dochodu z czynników produkcji. Podrozdział 4.2 skupia się na nierównościach majątkowych, badając strukturę majątku osobistego oraz dynamikę tych nierówności. W podrozdziale 4.3 analizowany jest wpływ redystrybucji na nierówności ekonomiczne, w tym podatki i transfery. Tematyka tego rozdziału jest kluczowa dla zrozumienia obecnego stanu nierówności ekonomicznych w Stanach Zjednoczonych oraz ich zmian w badanym okresie. Rozdział zawiera szczegółowe dane i analizy, które pozwalają na ocenę wpływu polityki redystrybucyjnej na stopień nierówności dochodowych i majątkowych w kraju. Mam zastrzeżenia co do niektórych wniosków, na przykład:

„Z dostępnych danych wyłania się wyraźna dominacja podatków obciążających dochód osób fizycznych – federal income tax, state & local income tax oraz payroll tax, stanowiących w latach 1970-2020 od 15,1% do 20,7% badanej wielkości.” (s. 175)

Jak wiemy filarem gospodarki amerykańskiej jest przedsiębiorczość, a większość podmiotów gospodarczych płaci tam income tax, a nie corporate income tax, więc nie można na tej podstawie wyciągnąć wniosku, że pokrzywdzone są osoby fizyczne. Podział na osoby fizyczne i prawne jest obcy dla prawa amerykańskiego.

**Rozdział 5.** (*Proces wyborczy w Stanach Zjednoczonych*, s. 187-235, tj. 48 stron) jako drugi z rozdziałów analityczno-empirycznych skupia się na analizie regulacji i finansowania procesu wyborczego w USA. Pierwsze dwa podrozdziały prezentują regulacje procesu wyborczego dla władz federalnych, szczególnie skoncentrowane na władzy wykonawczej i ustawodawczej. Omówiono finansowanie kampanii wyborczych, przedstawiając strukturę darowizn i wydatków zewnętrznych oraz analizując ich dynamikę. W podrozdziale 5.3

analizowane są źródła finansowania kampanii, omawiając strukturę i dynamikę darowizn oraz wydatków zewnętrznych. Ta tematyka jest ważna dla zrozumienia procesu wyborczego w Stanach Zjednoczonych oraz jego wpływu na kształtowanie się nierówności ekonomicznych w kraju. Rozdział dostarcza wyczerpujących danych i analiz, co pozwala na ocenę wpływu regulacji i finansowania na demokratyczne procesy i ewentualne zniekształcenia w równości dostępu do władzy politycznej.

**Rozdział 6.** (*Konkluzje*, s. 236-255, tj. 21 strony) jest swoistego rodzaju podsumowanie wyników badań własnych, przedstawiono w nim bowiem wnioski i rezultaty badań przeprowadzonych w poprzednich rozdziałach. Nie jestem przekonany, czy powinien to być osobny rozdział, ale być może jest to dobre rozwiązanie, bo objętościowo jest on relatywnie duży. Pierwszy podrozdział skupia się na omówieniu częściowych wniosków dotyczących nierówności ekonomicznych, ich związku z redystrybucją oraz finansowaniem federalnych kampanii wyborczych, wraz z analizą źródeł finansowania tych kampanii. Drugi podrozdział podsumowuje całe badanie, w tym wyniki badań własnych oraz weryfikację głównej hipotezy badawczej (z moimi zastrzeżeniami, o których już wspominałem we wcześniejszej części niniejszej recenzji). Dodatkowo, omawiane są perspektywy dalszych badań w tym obszarze badawczym. Zawartość tego rozdziału jest ważna dla całości dysertacji, ponieważ stanowi podsumowanie i wnioski wynikające z analizy nierówności ekonomicznych oraz ich związków z procesem wyborczym w Stanach Zjednoczonych. Warto jednak zwrócić uwagę, że brakuje informacji o ewentualnych **ograniczeniach badań** i potencjalnych **źródłach błędów**, co mogłoby wzmocnić wiarygodność prezentowanych wyników.

**Konkluzja cząstkowa:** Pod względem merytorycznym praca zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę.

## 2.6. Język i formalna strona rozprawy

Od strony językowej i formalnej recenzowana dysertacja doktorska może zostać dobrze oceniona. Jak w każdym tego typu opracowaniu, również i w pracy przedstawionej przez mgr. Michała Prusinowskiego można znaleźć usterki. Z mojego jednak doświadczenia wynika, że usterki takie zdarzają się nawet w prestiżowych wydawnictwach po dwukrotnej

profesjonalnej korekcie wydawniczej oraz korekcie autorskiej, stąd nie należy w moim osądzie przywiązywać do nich dużej wagi.

Wybrane przykłady niedociągnięć redakcyjnych:

- Dekady pisane są błędnie z dywizem a nie z kropką jak zalecają już wszystkie słowniki ortograficzny języka polskiego, np. „w latach 60-tych i 70-tych XX wieku” (s. 25), „od lat 50-tych ...” (s. 40), „na przełomie lat 70-tych i 80-tych...” (s. 55). Jedyny poprawny zapis to „lata 60. i 70. XX wieku”.

Niezrozumiały jest też zapis i układ spisu treści. Są dwie zasady. Dominująca stosujemy liczby arabskie i wtedy zapis wygląda: 5. (rozdział) -> 5.1. (podrozdział pierwszego rzędu) -> 5.1.1. (podrozdział drugiego rzędu). Gdy stosujemy liczby rzymskie dla rozdziałów głównych, wszystkie podrozdziały numerujemy od początku liczbami arabskimi i wtedy zapis wygląda: V (rozdział) -> 1. (podrozdział pierwszego rzędu) -> 1.1. (podrozdział drugiego rzędu). Oczywiście po liczbach rzymskich nie stosujemy już kropek. Autor trochę miesza te dwa systemy, stosując nazewnictwo „Podrozdział 1” (np. z.5 w spisie treści dla s. 236) a następnie już stosuje 6.1.1. (tamże).

**Konkluzja cząstkowa:** Pod względem redakcyjnym i lingwistycznym, a także w zakresie stosowania poprawnych zasad dla odsyłaczy bibliograficznych, pracę oceniam bardzo dobrze. Praca napisana jest bardzo dobrym językiem, jest komunikatywna, a wskazane uchybienia są w zasadzie drobne.

### 3. WNIOSKI I KONKLUZJA KOŃCOWA

---

Konstatując, rozprawę doktorską mgr. Michała Prusinowskiego należy uznać za pracę interesującą, o określonych walorach merytorycznych – zwłaszcza w aspekcie poznawczym (nowe badania na polskim rynku). Doktorant umiejętnie dostrzegł lukę badawczą. Po wnikliwej lekturze opracowania mogę **stwierdzić**, że recenzowana dysertacja doktorska **spełnia** ustawowe kryteria stawianych pracom doktorskim w art. 187<sup>3</sup> ust. 1-3 ustawy z dnia

---

<sup>3</sup> Art. 187. 1. Rozprawa doktorska prezentuje **ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie** albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.), tj.

- 1) Recenzowana rozprawa doktorska potwierdza ogólną wiedzę Doktoranta w dyscyplinie ekonomia i finanse, zwłaszcza w zakresie nierówności ekonomicznych,
- 2) Recenzowana rozprawa doktorska potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta,
- 3) Recenzowana rozprawa doktorska prezentuje oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jakim było powiązanie nierówności ekonomicznych i procesu wyborczego w USA.

Reasumując, stwierdzam że recenzowana rozprawa doktorska mgr. Michała Prusinowskiego pt. „**Proces wyborczy a nierówności ekonomiczne w Stanach Zjednoczonych w latach 1970-2020**” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w w/w ustawie i na tej podstawie wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego **o jej dopuszczenie do publicznej obrony.**

Sporządzono w Krakowie dnia 20 lipca 2023 roku.



Krzysztof Wądek

---

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest **oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

3. Rozprawę doktorską może stanowić **praca pisemna**, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.